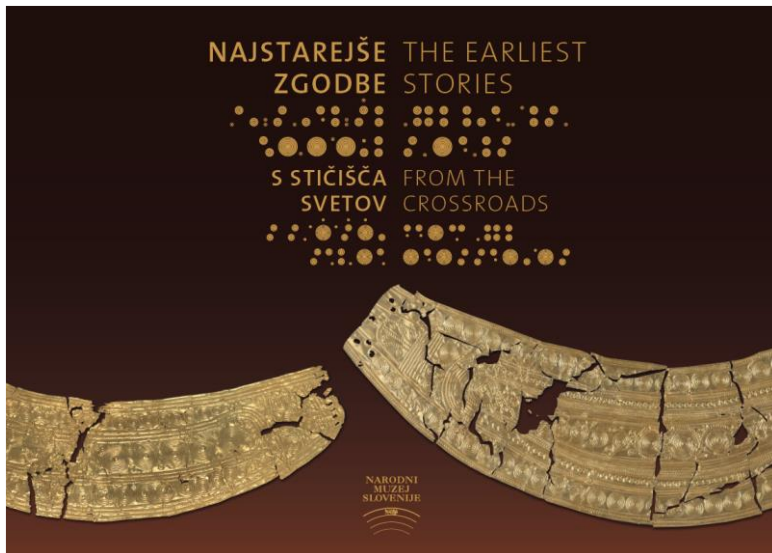

NAJSTAREJŠE ZGODBE S STIČIŠČA SVETOV

Novi del stalne razstave

Narodni muzej Slovenije, Muzejska 1, Ljubljana
Na ogled od 29. novembra 2019

Z Najstarejšimi zgodbami s stičišča svetov odstiramo najbolj oddaljeno in skrivnostno preteklost ozemlja Slovenije, ki jo izpričujejo arheološke najdbe od starejše kamene do konca bronaste dobe. Gradivo nam omogoča sklenjeno časovno pripoved od najstarejšega dokumentiranega pojava naših neandertalskih prednikov pred več kot stotimi tisočletji, preko prihoda anatomsko modernega človeka, stalne naselitve z neolitsko poljedelsko in

živinorejsko revolucijo, do časa metalurgije bakra in bron ter pojava najstarejšega železa, s katerim se danes odprta razstava navezuje na že postavljene *Železnodobne zgodbe s stičišča svetov*.

Na izzive, ki jih zastavljajo podatki iz prazgodovine, od paleolitika do bronaste dobe, poskušata odgovoriti avtorja razstave dr. Peter Turk in dr. Matija Turk. Posebna pozornost je na razstavi posvečena izbranim predmetom in najdiščem: tu omenjamo neandertalsko glasbilo iz jame Divje babe I, koščene konice iz Potočke zijalke, bakrenodobno figuralno posodo z Dežmanovih kolišč na Ljubljanskem barju, bronastodobne zlata našitka z Bleda in izbrano orožje iz Ljubljanice.

Na razstavi predstavljeno gradivo izhaja večinoma iz Narodnega muzeja Slovenije, razstavljamo pa tudi izbrane najdbe iz Pokrajinskega muzeja Celje, Pokrajinskega muzeja Koper, Pomurskega muzeja Murska Sobota, Posavskega muzeja Brežice in Prirodoslovnega muzeja Slovenije: z njimi *Najstarejše zgodbe* presegajo okvire nekdanje dežele Kranjske in pripovedujejo zgodbo celotnega slovenskega ozemlja.

Izšel je tudi **katalog razstave** z naslovom *Najstarejše zgodbe s stičišča svetov*.

Katalog v angleškem jeziku, *The Earliest Stories from the Crossroads*, bo izšel leta 2020.

Fotografije v veliki ločljivosti so na voljo [na tej povezavi](#).

Za dodatne informacije:

Tinka H. Selič

Narodni muzej Slovenije, odnosi z javnostmi

T. 01/241 44 19; M. 041 751 270; E. tinka.selic@nms.si, www.nms.si

---

NAJSTAREJŠE ZGODBE S STIČIŠČA SVETOV IZ VSEBINE

PALEOLITIK ali **stara kamena doba** je prvo in najdaljše obdobje človeške zgodovine. To je čas biološkega razvoja človeškega rodu in postopnega tehnološkega in kulturnega napredka. Ta se kaže tudi v pojavu umetniških izdelkov, simbolnih in duhovnih praks, kot je pokopavanje umrlih.

Kot začetek paleolitika označujemo čas, ko so naši predniki izdelali prvo kamnito orodje. Zibelka človeštva je bila vzhodna Afrika, saj se je tam pred 2,5 milijona let začel človeški rod in približno toliko je staro tudi najstarejše kamnito orodje.

Paleolitski ljudje so bili nomadi, ki so živeli v manjših skupinah. Preživljali so se z lovom in nabiralništvom. Kmalu so spoznali prednosti ognja, ki je predvsem omogočal obrambo pred zvermi, pozneje so ga začeli uporabljati za peko hrane. Ogenj je postal tudi pomemben dejavnik kulturnega razvoja, saj so se ob njem zbirali člani skupnosti in krepili medsebojne vezi.

Arheološko obdobje paleolitik sovпада z geološkim obdobjem pleistocenom, ki ga zaradi dolgotrajnih hladnih obdobjev in poledenitev imenujemo tudi ledena doba. Zdajšnje slovensko ozemlje je poledenitev zajela le delno.

Glede na prevladujoče oblike in način izdelave kamnitih orodij paleolitik delimo na starejši, srednji in mlajši.

V **starejšem paleolitiku** je v Evropi živel *Homo heidelbergensis*, v zaostrenih razmerah ledene dobe pa se je iz njega razvil neandertalec. Najstarejši sledovi človeške navzočnosti pri nas so znani iz kraških jam na obrobju Pivške kotline in domnevno izvirajo s konca starejšega paleolitika. V Betalovem spodmolu so odkrili najstarejše kamnito orodje neandertalcev iz časa pred okoli 120.000 leti.

Navzočnost neandertalca, ki je Evropo poseljeval v **srednjem paleolitiku**, je na današnjem slovenskem ozemlju dokazana v številnih jamskih najdiščih. Tam so odkrili značilna musterjenska kamnita orodja, kot so strgala in konice. Med srednjepaleolitskimi najdišči izstopa jama Divje babe I na Cerkljanskem, ki so jo neandertalci obiskovali v obdobju 75.000 let, svetovni sloves pa je dosegla zaradi izjemne najdbe najstarejšega, neandertalskega glasbila, t. i. **neandertalčeve piščali** (50.000–60.000 let pred sedanostjo). Dokaz o obstoju glasbe v srednjem paleolitiku je za poznavanje neandertalcev še toliko pomembnejši, ker je glasbeno izražanje tesno povezano z umskim razvojem in razvojem jezika. Umetnostni čut, simbolika in duhovnost neandertalcem niso bili tuji. Bili so prva človeška vrsta, za katere vemo, da je pokopavala umrle. Njihovi umetniški in simbolni izrazi so redki, pogosto težko prepoznavni in zato še toliko dragocenejši.

Pred okoli 40.000 leti pa se je v Evropi pojavil anatomsko moderni človek: njegova širitev sovпада z izumrtjem neandertalcev in označuje začetek **mlajšega paleolitika**. Med jamskimi najdišči iz tistega časa pri nas je najpomembnejša Potočka zijalka z okoli 130 koščenimi konicami in eno najstarejših koščenih šivank. Potočko zijalko so ljudje obiskovali pred približno 35.000 leti.

Obdobje **MEZOLITIKA**, **srednje kamene dobe**, se je začelo ob koncu ledene dobe. Na območju današnje Slovenije je mezolitik trajal med 9. in 5. tisočletjem pr. Kr.

Paleolitski način življenja se je v mezolitiku nadaljeval. Najpogostejše lovno orožje je bilo lok, iz tistega časa izvirajo tudi prve harpune.

Med 7. in 4. tisočletjem pr. Kr. so se v Evropi nomadskih lovcev in nabiralcev dogajale pomembne spremembe, ki jih označujemo kot **NEOLITSKO REVOLUCIJO**. Človek se je prvič stalno naselil v trajno grajenih naselbinah, iz katerih poznamo povsem nove predmete: lončeno posodje, glajeno kamnito orodje ter pripomočke za predenje in tkanje. Te novosti označujejo prehod od lova in nabiralništva k pridelovalnemu gospodarstvu, h kmetovanju. To je najpomembnejša sprememba v zgodovini anatomsko modernega človeka od njegovega prihoda v Evropo do zdaj. Lastna pridelava hrane z žiti in mlečnimi izdelki je omogočila veliko povečanje števila prebivalcev; tudi število najdišč iz tistega časa se izjemno poveča.

V neolitiku so nastale najstarejše **koliščarske naselbine** na Ljubljanskem barju, ki ga je takrat delno prekrivala voda. Večino koliščarskih naselbin pa datiramo v **bakreno dobo**, v 4. in 3. tisočletje pr. Kr. Koliščarski način gradnje je bil v bakreni in bronasti dobi značilen za jezerne obale in močvirne ravnice na širšem alpskem obrobju in na zahodnem Balkanu. Med njihovimi ostanki so se ohranili številni pokazatelji zgodnjega kovinarstva iz bakrene dobe. V vodnem okolju so se dobro ohranili tudi organski ostanki, kot so leseni predmeti ter ostanki tkanin in hrane.

V 3. tisočletju pr. Kr. je bilo figuralno upodabljanje redkejši pojav. Tri človeške figure iz keramike, izkopane na Ljubljanskem barju pri Igu, med njimi je tudi znameniti idol, so zelo posebne in jim ne najdemo primerjav. Na Barju so odkrili tudi tri nepoškodovane lončene ropotulje: verjetno so jih uporabljali kot otroške igrače, njihov zvok pa je še vedno tak kot v času njihove uporabe. Koliščarji so izdelovali tudi bogato okrašeno in oblikovno zelo raznovrstno lončenino.

V vsej bakreni dobi, v 4. in 3. tisočletju pr. Kr., so kamnito orodje in orožje postopoma nadomeščali izdelki iz bakra, ki so se ohranili tudi na bakrenodobnih koliščih: orožje, orodje in obročasti nakit. Prebivalci kolišč so bili metalurgi, ki so vešče talili bakrovo rudo in ulivali predmete.

Bronasto dobo so v Evropi zaznamovale močno povečane metalurške dejavnosti. Številne najdbe orožja, orodja in nakita v grobovih in zakladnih najdbah so posledica tehnoloških inovacij pri pridobivanju in predelavi barvnih kovin. Med njimi je najpomembnejša zlitina bakra s kositrom, ki je mehkejši baker spremenil v čvrsti bron. V 2. tisočletju pr. Kr. so v Evropi iz bron izdelovali meče, sulične osti, čelade, pa srpe in dleta ter nove elemente nož, na primer zaponke, s katerimi so nakazali različne družbene, spolne in starostne položaje bronastodobnih ljudi.

Na ozemlju Slovenije je bila poselitev v bronasti dobi zelo raznovrstna. V današnji celinski Sloveniji so prevladovala številna razpršena ravninske vasi brez odkritih obrambnih struktur. Take naselbine so obstajale celotno 2. tisočletje pr. Kr., prebivalci pa so se ukvarjali s poljedelstvom, živinorejo, hrambo in kuhanjem hrane ter predenjem in tkanjem. Na Krasu so takrat prevladovala gradišča, drugod pa so bila utrjena le največja središča na strateških legah, z dokaj urejenim tlorisom in razmeroma velikimi stavbami. Ta središča so bila predhodniki železnodobnih in rimskodobnih mest.

Orožje iz zgodnje in srednje bronaste dobe (prva polovica in sredina 2. tisočletja pr. Kr.) je razmeroma redko. Pogoste pa so najdbe orožja iz pozne bronaste dobe (13.–19. stoletje pr. Kr.), predvsem sulične osti in sekire. Posebej bogato najdišče bronastodobnega orožja je reka Ljubljanica. Znana je zgodba unikatnega bodala s kolišč pri Igu iz 17. stoletja pr. Kr., ki je bilo leta 1985 ukradeno iz Narodnega muzeja: po 33 letih, ko ga je odkril Interpol, pa je bilo vrnjeno muzeju.

Še beseda o najstarejših zlatih predmetih z ozemlja Slovenije: to sta **našitka iz tenke zlate pločevine**. Bila sta del zakladne najdbe, odkrite v bližini Blejskega jezera. Glede na motiviko koncentričnih krožcev in izbrani material prikazujeta sončevo simboliko, verjetno pa sta bila pričvrščena na oblačila. Zlat nakit so v pozni bronasti dobi nosile ženske iz visokega družbenega sloja.

Na koncu 2. tisočletja pr. Kr. je bilo odlaganje bronastih predmetov v depoje množičen pojav. V zakladnih najdbah so večinoma razlomljeni bronasti predmeti – orodje, orožje, noša in bakreni polizdelki; večino zakladnih najdb v Sloveniji povezujemo z obrednimi daritvami.

ZGODBE S STIČIŠČA SVETOV

Z *Najstarejšimi zgodbami* zaključujemo novo stalno arheološko razstavo Narodnega muzeja Slovenije pod skupnim naslovom **Zgodbe s stičišča svetov**. *Najstarejše, Železnodobne, Rimske in Srednjeveške zgodbe* smo odpirali postopoma od leta 2014. Soustvarjali so jih kustosi Arheološkega oddelka Narodnega muzeja Slovenije dr. Janka Istenič, dr. Timotej Knific, dr. Boštjan Laharnar, dr. Tomaž Nabergoj, dr. Matija Turk in dr. Peter Turk. Kot vodja projekta in oblikovalec je nad nastajanjem pisanega mozaika stalne razstave od vsega začetka bdel mag. Gorazd Lemajič. Zgodba ozemlja današnje Slovenije, kot jo je zapisala arheologija, je zdaj v celoti na ogled – tako v slovenskem kot v angleškem jeziku.

Vsako arheološko obdobje smo predstavili v strnjenem **obrazstavnem katalogu v slovenski in angleški različici** (*Najstarejše zgodbe* v angleškem jeziku še izidejo prihodnje leto). Tako v slovenščini in angleščini zaokrožujemo tudi publicistiko stalne razstave. Štirje zvezki na več kot 900 straneh (v posameznem jeziku) s spremnimi besedili in skoraj 900 slikami – fotografijami predmetov in najdišč, risbami, zemljevidi, rekonstrukcijami – so trajen dokaz raziskovalnega in muzejskega dela sodelavcev Arheološkega oddelka ter številnih drugih sodelavcev v Narodnem muzeju Slovenije in prav tako številnih zunanjih sodelavcev.

NAJSTAREJŠE ZGODBE S STIČIŠČA SVETOV

Stalna razstava

Narodni muzej Slovenije, Muzejska 1, Ljubljana
Na ogled od 29. novembra 2019

Avtorja: Peter Turk, Matija Turk

Vodja projekta in oblikovanje razstave: Gorazd Lemajič

Grafično oblikovanje: Iztok Lemajič, IDFL arhitektura in oblikovanje, d.o.o.

Vodenje projektne pisarne: Polona Bitenc

Skrb za predmete: Vesna Svetličič, Barbara Jerin, Matija Turk

Zamisel postavitve: Gorazd Lemajič, Peter Turk, Matija Turk, Andreja Breznik, Petra Grom

Namestitev predmetov v vitrine: Gorazd Lemajič, Igor Ravbar, Barbara Hofman

Konserviranje in restavriranje: Irma Langus Hribar, Gorazd Lemajič, Jože Lorber, Eva Menart, Zoran Milič, Nataša Nemeček, Sonja Perovšek, Miran Pflaum, Ajda Purger, Janja Slabe, Anita Virag

Kopije in rekonstrukcije: Giuliano Bastiani, Gorazd Lemajič, Miran Pflaum, Igor Ravbar, Ivan Turk

Mikroklima v vitrinah: Eva Menart

Razstavna oprema: Lesnina MB oprema d.d.; **podizvajalci** Archa d.o.o., Emir d.o.o., Kub d.o.o.

Prevod v angleščino: Strokovno prevajanje, Andreja Maver s. p.

Jezikovni pregled: Borut Petrović Jesenovec (slovenščina), David Limon (angleščina)

Ekspertize, analize: Federico Bernardini, Abdus Salam International Centre for Theoretical Physics, Lidija Korat, Zavod za gradbeništvo Slovenije in Miran Pflaum (računalniška mikrotomografija), Eva Menart in Zoran Milič (analize XRF), Sonja Perovšek in Janko Vodišek, Inštitut za metalne konstrukcije Ljubljana (rentgenski posnetki), Žiga Šmit, Institut Jožef Stefan (analize PIXE)

Izdelava zemljevidov: GeoPodobe Vida Bitenc s. p.

Risbe: Tamara Korošec, Ida Murgelj, Igor Rehar

Panoramski fotografiji: Tomaž Lauko, Nataša Košmerl

Fotografije: Federico Bernardini, Slavko Ciglencečki, Franci Cimerman, Marjan Grm, Jože Hanc, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Lidija Korat, Boštjan Laharnar, Tomaž Lauko, Andrej Mihevc, Narodni muzej Slovenije, Peter Pfarr (Niedersächsisches Landesamt für Denkmalpflege), Miha Skoberne, Drago Svoltjšak (Goriški muzej), Ivan Turk, Janez Turk, Matija Turk

Spletni viri, geografski podatki

<http://egp.gu.gov.si/egp/>, <http://www2.jpl.nasa.gov/srtm>, <http://www.natureearthdata.com>, <https://eurogeographics.org/products-and-services/open-data/>, <http://www.eea.europa.eu/>

Tehnične službe

Samo Šterk (večpredstavnost), Blaž Gutman, Boštjan Pogorelc, Rabim d.o.o.

Razstavljeni predmeti

Narodni muzej Slovenije in

Pokrajinski muzej Celje, Pokrajinski muzej Koper, Pomurski muzej Murska Sobota,

Posavski muzej Brežice, Prirodoslovni muzej Slovenije

NAJSTAREJŠE ZGODBE S STIČIŠČA SVETOV

2019, 254 str., 269 slik, 23,5 x 30 cm, ISBN: 978-961-6981-40-8, cena: 20 EUR.

Avtorja: Peter Turk, Matija Turk

Avtorja seznama razstavljenih predmetov: Matija Turk, Vesna Svetličič

Uredniki: Polona Bitenc, Peter Turk, Matija Turk

Jezikovni pregled: Borut Petrović Jesenovec

Ureditev seznamov literature: Barbara Jerin

Oblikovanje: Iztok Lemajič, IDFL arhitektura in oblikovanje, d.o.o.

Fotografije: Tomaž Lauko in Maja Andrič, Federico Bernardini, Polona Bitenc, Matic Brenk, Slavko Ciglencečki, Franci Cimerman, Marjan Grm, Jože Hanc, Hilde Jensen, University of Tübingen, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Branko Kerman, Nataša Košmerl, Lidija Korat, Karel Kumar, Arhiv Prirodoslovnega muzeja Slovenije, Boštjan Laharnar, Andrej Mihevc, Carmen Narobe, Narodni muzej Slovenije, Nataša Nemeček, Notranjski muzej Postojna, Aleš Ogorelec, Ann-Sofie Oman, Peter Pfarr, Niedersächsisches Landesamt für Denkmalpflege, Alice Schumacher, Miha Skoberne, France Stele, Drago Svobljšek, Goriški muzej, Ivan Turk, Janez Turk, Matija Turk, Anton Velušček

Zemljevidi: GeoPodobe Vida Bitenc s. p.

Risbe in grafični prikazi: Tamara Korošec, Ida Murgelj, Igor Rehar

Obdelava fotografij: Nataša Košmerl

Izdajatelj in založnik: Narodni muzej Slovenije, Prešernova 20, 1000 Ljubljana, Slovenija, zanj: Barbara Ravnik

Tisk: Present d.o.o., Ljubljana

Naklada: 500 izvodov

Publikacija je izšla s podporo Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

© 2019 Narodni muzej Slovenije, Ljubljana

NAJSTAREJŠE ZGODBE S STIČIŠČA SVETOV

VSEBINA

Uvod

Paleolitik in začetek človeštva
Pleistocen, ledena doba in čas paleolitskih kultur
Okolje in življenje v ledeni dobi
Paleolitik na ozemlju Slovenije
Kamen, kost in les v paleolitiku
Betalov spodmol in najstarejši sledovi neandertalcev na ozemlju Slovenije
Divje babe I, okno v svet ledene dobe
Neandertalci iz Divjih bab I
Duhovni svet neandertalcev
Začetki glasbe
Raziskovanje neandertalskega glasbila
Prvi anatomsko moderni ljudje
Gorsko najdišče Potočka zijalka
Vrhunec razvoja paleolitskih skupnosti
Mezolitik – zadnji lovci in nabiralci
Mezolitik na Ljubljanskem barju
Neolitska revolucija od Bližnjega vzhoda do srednje Evrope
Neolitik med Jadranom in Panonijo
Poljedelci in živinorejci ob Savi in njenih pritokih
Gradišča v neolitiku in bakreni dobi
Pokopi in popotnice v onstranstvo v bakreni dobi
Koliščarji
Koliščarska figuralika
Koliščarska lončenina
Koliščarski vsakdanjik, bakrenodobni vsakdanjik
Bakrovi rudosledci, metalurgi in njihovi izdelki
Bakrenodobni bojevniki?
Novo orožje iz čvrstega brona
Od vasi do predhodnikov mest
Bodala in meči prvakov
Gomile, pomniki prednikov
Vojščaki in njihovo orožje
Zlato in njegove nosilke
Zakladi za bogove, zakladi za ljudi
Skrivnostno brezno
Žarni pokopi in popotnice v onstranstvo

Izbor literature
Slike z razstave
Seznam razstavljenih predmetov (Matija Turk, Vesna Svetličič)
Literatura k seznamu razstavljenih predmetov